

ANDIRIN İLÇESİ MONOGRAFYASI

3795

GÜLGÜN SAYMAN

EDEBİYAT FAKÜLTESİ COĞRAFYASI ENSTİTÜSÜ

1962 - 1963

Tez : 3368

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

ÖN SÖZ

Mezuniyet tezimin mevzuu Andırın kazası, monografyasıdır. Kazanın bütün coğrafi hususiyetlerini ortaya koyabilmek, benim için cazip gelmişti. Andırın'ın gerek fiziki gerek beşeri, gerekse ekonomik bakımından durumunu açıklamak, tahmin ettiğim kadar kolay olmadı. Burası için, böyle bir tez, daha evvel yapılmamış olduğundan, bilgileri bir araya toplamakta güçlük çektim.

Gerekli malumatların temini için müracaat ettiğim bütün daire amir ve memurlarının ve bilhassa Kaymakam Sait Babaoğlu ile Mal müdürü Hasan Sakallının büyük yardımlarını gördüm. Yakın ilgi ve alakalarını esirgemeyenlere minnet duyduğumu ifade etmek isterim.

- B İ B L İ Y O G R A F Y A -

1. Maurice M. Blumenthal – Niğde ve Adana Vilayetleri dahilindeki Torosların jeolojisine umumi bir bakış. Ankara 1947 S.16
2. Harvey Oakes – Türkiye Toprakları Cilt II Sayfa 180 Madde 24 f
3. Jeolojik Harita (Malatya Paftası) Ölçek 1/800.000
4. Sırrı Erinç – Tatbiki Klimatoloji ve Türkiye'nin İklim Şartları 1957 S.101
5. U. Bahadır Alkım - Güney - Batı Antitoros Bölgesinde Eski Bir Yol Şebekesi Belleten Cilt XXII Sayı:89 Ocak 1959
6. Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cilt:IX Sayfa 347
7. M. Ekrem Üzümeni – Selâmi Dinçer – Sadi Kazancı Türkiye Ansiklopedisi Cilt:1 Ankara 1956 S.196
8. Resimli Belediyeler Mecmuası Andırın Urayından Adlı Parça 1935 S.51
9. Recep Dalkın – Milli Mücadelede Çukurova'da Yiğitlik Günleri 1961
10. İller Bankası Belediyeler Yıllığı Cilt:1 1949
11. İlçe Anketi 1960 Ankara (Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı)
12. Meteoroloji Bültenleri
13. Genel Nüfus Sayımları Broşürleri

Plan

Önsöz

Yeri, sınırı, yüzölçümü

I.FİZİKİ COĞRAFYA

1) Röliyef

2) İklim

3) Toprak ve nebati örtü

4) Hidrografya

II. BEŞERİ COĞRAFYA

1) Çevrenin kısaca tarihçesi

2) Kaza nüfusu

3) Yerleşme

A) Merkez

a) Konum ve durum, topoğrafyası

b) Mesken tipleri

c) Belediye

B) Köyler

4)Sağlık durumu

5) Kültür ve sosyal durumu

III.İKTİSADİ COĞRAFYA

1) Geçim ve vasıtaları

2) Ziraat durumu

a) Ziraat mahsulleri

b) Mülkiyet durumu

c) Çeşitli ekilişler

3) Hayvancılık

4) Ormandan edinilen istifade

5) Ulaşım

6) Sanayi

7)Ticaret

NETİCE

Kazanın Yeri, Sınırı, Yüzölçümü

Andırın, Maraş iline bağlı bir kazadır. Maraş kazasının batısında olup, ondan Ceyhan nehri ile ayrılmaktadır.

İlçenin doğusunda Maraş kazası, kuzeyinde Göksun ve Saimbeyli, kuzey –batısında feke, güney –batısında Kadirli, Güneyinde Bahçe, Güney-doğusunda Türkoğlu kazaları vardır.

Yüzölçümü 1280 km²'dir.

1) Fiziki Coğrafya:

Kazayı röliyef bakımından ikiye ayırmak yerinde olur.

a) Dağlar

b) Ovalar

a) Dağlar

Amanos dağlarının orta Toroslara kavuştuğu mıntıka Andırın havalisini teşkil eder. Amanos dağları bu bölgede 2500 metreye kadar yükselir.

Andırın'ın güneyinde, Bahçe kazasının sınırı üzerinde Amanos dağları BERKET dağları ismini alırlar. Andırın'ın güney-doğusunda Bereket dağları 1150 m. Yüksekliğe erişirler. Bu dağlar batıya doğru büyük bir çukurluk bırakarak batıda Kadirli'den başlayan ve aşağı Andırın'da güneyden Kuzeye doğru bir birinin devamı olarak tepeler halinde Yanalak dağı, Asarkaya, Alamazı sırtı isimleri altında ilerleyerek Başdoğan dağlarına kavuşurlar. Bunlar yüksek dağlar değildirler. Aynı zamanda kayalıktırlar. Andırın'ın doğu kesiminde merkez kazanın sınırı üzerinde kuzeye doğru ilerleyen, keza, Bereket dağlarının bir devamı olan Balk dağları yükselir. Bu dağların en yüksek yeri 1800 metredir. Bunların kuzey-batısında, kısmen paralel durumda merkezi bir vaziyet arz eden Sarımsak dağları vardır. 1650 m. yükseklikte olan bu dağlar kuzey-doğuya doğru devam ederek Maraş sınırını aşarlar. Sarımsak dağları kayalık ve sarptır. Bunun kuzey-doğusunda Elma dağı yükselir. Andırın ile Maraş kazası sınırına doğru gidildikçe Köşürge dağı ismini alır. Ve burada 2060 metreye yükselirler. Sınırı geçtikten sonra Karadağ ismi ile

devam eder. Keza, kuzey –doğuda Aşma dağı 2139 metre yüksekliğe erişir. Andırın –Maraş kazası hududu üzerindedir. Kuzeye doğru ilerleyerek Hübek dağları ismini alır. Ve 2405 metre yüksekliğe erişmektedir. Aşma dağı, kuzeyde Göksun sınırını batıda ki Gayıranlı dağlarına bağlayan bu Hübek dağlarıdır. Gayıranlı dağları 2260 metre yüksekliktedir. En sarp ve yüksek dağlardandır. Gayıranlı dağlarının güneyinde Geben ve Sisne ovaları yer alırlar. Kuzey batıda ise, Çığsar ve Savrun dağları mevcuttur. Batıya doğru devam eden bu dağların en yüksek zirvesi Akça dağıdır. Yüksekliği 2500 metreyi bulur. Burada harmankaya (2000m), Delihöbek (2216 m.) Ziyaret dağı ve Başikesik dağları Çokak köyünün hemen kuzeyinde aşılmaz gibi görünen sarp dağlarıdır. Çok az geçit verirler.

Batıda Tırıl ve Karadut dağları sıralanırlar. Güney ve güney batıya doğru ilerleyerek Andırın – Kadirli sınırını aşarlar. Çokak vadisinin güneyinden başlayan Tırıl dağı güneye ve Güney- batıya doğru ilerledikten sonra Kadirli sınırı dahiline girer. Ancak güney uçları Andırın'ın batı tarafında merkezi bir vaziyet arzeder. Bu dağlar kayalık ve 1750 m. civarındadır. Karadut dağları 1500m. yüksekliktedir.

Bu Andırın dağları arasında umumiyetle Kuzey-güney istikametini almış vadiler, dereler ve çaylar vardır.

b) Ovalar

Andırın ovalarının sahası, yüzölçümünün ancak dörtte biri kadardır. En büyük ovası Güneydedir. Ve aşağı Andırın ismi ile tanınır. Bu ova Güneyde Ceyhan ırmağı ve Çukurova, batıda Keşiş suyu, doğuda Yanalak dağı, Alamazı sırtı ve Asarkaya, kuzeyde Başdoğan dağları ile çevrilmiştir. Ortalama yüksekliği 300 m. civarındadır. Ova, Ceyhan ırmağının Keşiş suyunun ve Andırın suyu ile sel ve sevelanların getirdikleri birikintilerle meydana gelmiştir. Bu sebeple toprağı verimli ve siyah renge sahiptir. Burada Ak deniz iklimi hakim olduğu için her bakımdan onun karakterlerini taşır.

Andırın'ın kuzey kesiminde, Akça dağın doğusunda Akifiye ovası Çığsar dağlarının güneyinde Çokak ovası bulunur. Bu iki ova küçüktürler. Ve bir birbirinin de devamıdır. Aynı zamanda verimli de değildirler. Yükseklikleri 1400 m. kadardır.

Gayıranlı dağlarının güneyinde 1600m. yükseklikte Geben ve Sisne ovaları yer alırlar. Bu ovalar genişçe düzlüklerden ibarettir. Verim derecesi vasattır. Burada da Step iklimi hüküm sürmektedir.

Jeolojik yapısına gelince; Andırın arazisi Toros yapısına bağlıdır. Bu bölge tektonik'in başlıca hususiyeti Torosların dış sırasının Suriye platformuna çarparak ezilmesi neticesi tali

iltivaların ve faillaların husule gelmesidir. Aynı arazinin Toroslarda başka ve yine güneyde daha başka Facies göstermesi Jeolojik bakımdan tetkiki güçleştirdiği gibi karışık vaziyetler de arz etmektedir. Fakat Morfolojik bakımdan bir tefrik yapmak mümkündür.

Mıntıkada ehemmiyetli bir çok dağ sıraları göze çarpmakta ve bu dağlar, aralarında bulunan oluklar vasıtasile birbirinden ayrılmaktadır. Bu bölgede heyeti umumiyesiyle ve geniş manada rusubl arazi silür, devan, karbon'a ait olup şistlerden mürekkeptir. Alp fasiyeslerini havi trias, bu birinci zaman arazisi üzerinde transgressive ve diskordant bir durumdadır.

Andırın'ın doğusunda ve güneyinde boz ve beyaz renkli büyük ve sert bir kalker aflörman'ı vardır. Fosil azdır. Transgressive vendolonien flyschi ile kalkerler çevrilmiş vaziyettedir. Daha güneyde üst trias kalkerleri ve nihayet serpantinler vardır.

Kazanın merkezi ve batı kısmında üst kratese ait arazinin varlığı açıklanmış ve bunu Miosen (deniz fasiyesi) ikiye ayrılmıştır. Kuzeyde ise, batıdan doğuya doğru üst kratese, Miosen (deniz fasiyesi), eosen filisi ve tekrar üst kratese arazisi sıralanmıştır.

Adana ve Maraş arasında bulunan "phycodes" şekillerini ihtiva eden arazi Broili ve Grothe tarafından hipotetik olarak alt silüre atfedilmiştir. Fakat bir kısım jeologlar (başta Blumenthal) fosilli silün tabakalarına rastlanmadığını söylemişlerdir.

2) İklim

Andırında bütün rasatları yapılabilen bir meteoroloji istasyonu henüs mevcut değildir. Yalnız yağış ve rüzgar rasatlarını yapan bir istasyon 9/1/1953 senesinde açılmıştır. Daha evvel bir yağış aleti ile zirrat teknisyenliği yağışı tespit ederdi. 1953 yılında açılan istasyon dördüncü sınıftır. Bu küçük istasyonun ve yerli, aynı zamanda yaşlı kimselerin edindiği tecrübelerine göre kazanın iklimini şu şekilde izah etmek mümkündür.

Andırın kazası denizden uzak ve yüksek bir araziye sahiptir. İlçe Akdeniz iklimi ile iç Anadolu iklimini birbirinden ayıran ve Avarızı kuvvetli bir mıntıkada yer almıştır. Dolayısı ile her iki iklimin tesiri altındadır.

Andırında hüküm süren iklimin hususiyetleri dikkate alınacak olursa, bu bakımdan kazayı iki kısımda incelemek mümkündür.

- **Aşağı Andırın (Ovalık Saha):**

Burada Ak deniz iklimi hüküm sürmektedir. Yaz mevsimi kurak ve sıcak, kış mevsimi ise, oldukça ılık ve yağışlı geçer. Yaz aylarında atmosfer sakindir. Kurak mevsim birkaç ay devam eder. Soğuk mevsim ise, nisbeten mutedildir. Atmosfer daha karışıktır. Gök her zaman berrak

değildir. İntikal mevsimleri de yağışlı sayılır. Yaz aylarında sağanak halinde yağmurların yağdığı görülür. İlk baharda dolu şeklinde yağışlar da olur.

- **Yukarı Andırın (Dağlık Saha):**

Bu mıntıka iklimi geçiş sahasına tekabül eder. Ak deniz ikliminin tesiri azalmıştır. Step ikliminin hususiyetleri belirmeye başlamıştır. Kış mevsimi az soğuk, yaz ayları ise oldukça serin geçer. Soğuk mevsimde en düşük suhnet -5 derece civarındadır. En soğuk günler umumiyetle Ocak ve Şubat aylarında görülür. En yüksek sıcaklıklar Temmuz ayına tekabül eder. Yaz ayları, kış mevsimine nisbeten daha kurak geçer. Fakat hemen her mevsimde yağış olur.

Kar şeklinde yağışlarda olur. İlk kar Ocak ayında düşmeye başlar. Fakat daha çok Şubat ayında yağar. Bu sebeble Şubat ayına “Karın harmanı” ismi verilmiştir. Kar devamlı değil, kesikli ve aralıklı yağar. Kasabaya 130 cm. karanlıkta karın birkaç gün içinde düştüğü müşahade edilmiştir. Çığışar, Çokak ve Geben gibi yüksek yerlerde kurulmuş köylere kar devamlı ve çok miktarda yağar. Hatta bu sebepten Çığışar köyü halkı kış mevsimini Kadirlide geçirmektedirler.

Don hadisesi çok fazla görülmez. Kasım ayında başlar Mart ayında nihayet bulur.

Sis çok görülür. Hemen hemen her mevsimde sisli günler vardır. İlk baharda çok kesifleşir.

Rüzgarlara gelince; kasabada rüzgarların esiş istikameti şöyledir: ilk baharda ve yaz aylarında daha ziyade güney ve güney- batıdan, sonbaharda ve kış mevsiminde ise kuzey- batıdan, kuzeyden ve kuzey doğudan eserler.

Kasabada yapılan yağış rasatına göre 5 senelik yağış neticeleri ve ortalaması (mm. olarak):

<u>Aylar</u>	<u>1954</u>	<u>1955</u>	<u>1956</u>	<u>1957</u>	<u>1958</u>	<u>Ortalama</u>
Ocak	421,7	331,0	99,0	67,0	298,8	243,5
Şubat	338,8	213,3	350,7	122,2	167,4	238,4
Mart	191,4	212,4	195,8	171,7	424,6	239,1
Nisan	324,2	145,3	112,2	109,0	201,8	178,5
Mayıs	201,1	57,7	71,2	146,7	124,8	12,9
Haziran	36,4	1,2	28,2	64,7	145,1	55,1
Temmuz	0,0	42,0	0,0	2,2	0,5	8,9
Ağustos	44,7	63,2	6,2	0,7	19,5	26,8
Eylül	79,9	52,2	82,2	140,8	25,6	76,1
Ekim	58,9	63,9	68,9	23,3	23,3	47,6
Kasım	124,5	170,8	113,3	55,1	19,5	96,6
Aralık	348,9	171,6	143,9	210,3	171,3	209,0
Yıllık	2070,5	1324,4	1274,6	1113,7	1622,2	1481,1

Bu tabloyu inceleyecek olursak şu neticeleri çıkarabiliriz: bütün aylar yağışlı geçmektedir. Fakat bazı senelerde Temmuz ayı tamamen kurak geçmekte en fazla yağış kış aylarında ve ilk bahar mevsiminde görülmektedir. En az yağış yaz mevsiminde tekabül etmektedir.

• **Toprak ve Nebati Örtü:**

a) Toprak:

Bu bölge orman ve kayalıklarla kaplı bir araziye sahiptir. Anakaya çok çeşitlidir. Kum taşından siste, kalkerden volkanik kayalara kadar değişir. Lithozolik kayalarda renk, reaksiyon ve derinlik bakımından kayalardaki çeşitliğe uygun değişiklikler gösterirler. Meyil, yükselti ve mıntıka başkalıklarını, dağ maniaları ve yağışlarla alakalı olarak mevzii arazi üzerinde büyük değişiklikler tevliid eder. Ve etasiyonda bu karakterlere uyararak çeşitlilik gösterir. Bu toprak çeşitleri umumiyetle şeritler halinde uzanmaktadır. Arazinin takriben yüzde beşinin zonal ve azonel topraklardan olduğu tahmin edilmektedir. Arazi üzerinde fazla tetkik yapılmamıştır. Toprağın çeşitli yükseltiyle alakalı olarak değişik veçheler aldığı şüphesizdir.

Aşağı Andırın kalın ve kara alüvyal topraklardan meydana gelmiştir. Yukarı Andırın ise, daha ziyade killi ve kumlu bir toprağa sahiptir. Azot ve fosfor bakımından fakir sayılır.

b) Bitki Örtüsü:

Kaza, bitki örtüsünün gerek kesafeti, gerekse çeşitliliği bakımından zengindir. İklim, yükselti, topografik ve adofik şartları ormanın teşekkülüne imkan vermektedir. 750m. yükseltiden başlayan orman 2000 metreye kadar devam eder. Ancak en yüksek dağların tepelerinde ormansız olan sarp kayalara rastlanır. Güney – kuzey istikametinde gidildikçe yükselti ile beraber bitki örtüsünde de değişiklikler göze çarpar. Bitki formasyonu iklim ve yükseltiye tabi olarak şu seyri takip etmektedir.

Güneyde Ceyhan ırmağı kenarında 750 m.de kızıl çam ormanı başlar. Ve hemen kesifleşir. 850-900 m. yükseltilerde kızıl çam, meşe ve kara çam ile karışır. Meşe türlerinden daha ziyade pıncal meşesi görülür. 1250 metrede Bostanlı köyü civarında kızıl ve kara çam sona erer. Yalnız meşe ağaçları bu cihette devam eder.

Yine aşağı Andırın'da yakın zamana kadar kesif bir meyve ormanı mevcuttu. Bu kısım aşırı derecede tahribat gördüğünden, meşe ormanı yerini Maki florasına bırakmıştır. Makiler arasında münferid veya gruplar halinde meşe ağaçlarına da rastlanır. Bu hal 400 metrelik yerden 750m. yükseltiye kadar devam eder. Bu kısma mahalli adı ile "Uluğan bükü" tabir edilir. Mevzubahis yerdeki ormanın sahası 1200 hektarı geçmez.

Güneyden kuzeye doğru 1000 m.'den 1500 m. yükseltiye kadar meşe ormanı (quercus ilex ve quercus coccifera ağaçları) muntazaman devam eder. Ağaçlar umumiyetle baltalık odun evsafındadır. Aynı yükseltide Güney-batıda Karadut dağında meşe, gürgenle ve az miktarda kayacık'la (Betula vericosa) karışır. Kayacık burada ormanın yüzde beşini teşkil edecek kadardır.

1500 m.de Sarımsak dağında ormanı meşe ağacı, kayın ağacı, gürgen ağacı ve göknar ağacı, teşkil eder. Fakat kayın ve Göknar ağaçlarının nisbeti azdır. Göknar ağacı, sarımsak dağı üzerinde yer yer saflaşır. Gövde itibari ile meşe ve Göknar çok düzgündür. Sarımsak dağının kuzey-batısında Tırıl tepesinin yükseltisi 1750 m.dir. Bu tepe de tamamen Göknar ağacı ile kaplıdır. Etekler kayalık olduğu için orman nisbeten seyrekleşir. Burası Andırın işletmesinin yolu olmayan en sarp ve kayalık bir tepesidir. Bu kısımda ormanlık saha 4580 hektardır.

Tırıl dağının doğusunda ufak bir aradan sonra Fındıklı dağı başlar. Fındıklı ormanı meşe, kayın ve kara çam ağaçlarından meydana gelmiştir. Burada yükselti 750 metredir. Karaçam yükseklerde saflaşır. Daha doğuda Ayı dağında ve köşürge dağında orman muntazamdır. Aynı zamanda sıktır. Burada da karaçam Göknar ve meşeye, sedir ve Ardıçta karışır.

Kuzey- doğuda Geben köyü dağlarında ve Kırksu deresi civarındaki ormanda karaçam saftır. Geben'in doğusunda yer yer, ardıça karışır. Andırın işletmesinin en güzel ormanları Kırksu dağlarındadır. Ağaçlar düz gövdeli ve kesif bir manzara arzeder. Burada orman 1500 metreden 2000 metreye kadar devam eder.

Kuzeyde, Akçadağda saf sedir, çam ve Gökmar ağaçlarının teşkil ettiği orman kesiftir. Ve ağaçları çok düzgün gövdelidir.

Andırın işletmesinin en kuzeyinde çığşar dağları bulunur. Çığşar dağlarındaki ormana, işletme tarafından "savrun gözü serisi" ismi verilmiştir. Burada ormanın balta girmemiş yerleri mevcuttur. Bu seride ormanlık saha 5070 hektardır.

Orman altı formasyonuna gelince, daha ziyade orman gülleri (*Rhododendron flavum*), eğrelti otu (*Dryopteris filix-mas*), böğürtlen (*Rubus fruticosus*) ve süpürge otu hakim vaziyettedir. Bu arada zayıflamayacak kadar çeşitli çiçek ve diğer otlarda bulunur. Bilhassa kekik (*thymus*) ve daha bir çok kokulu bitkiler temiz havaya ayrı bir rayiha vermektedir.

Yukarıda isimleri geçen bitkilerden başka, yer yer ceviz, kavak, çınar, sakızlık, kızılçık ve tesbih ağaçlarına da rastlanır. Bilhassa kızılçık kirazı ağacı bol miktarda mevcuttur.

Kara Dahilinde YetiŖen Ağağların Latince Ve Mahalli Adları:

<u>İSİM</u>	<u>LATİNCE İSMİ</u>	<u>MAHALLİ İSMİ</u>
Kadran (sedir)	Cedrus Libani	Kamalak
Göknar	Abies Bormülleriena	Mezdeki
Çam	Pinus Nigra (Kara Çam)	Çam
Çam	Pinus Brutin (Kızıl Çam)	Çam
Çam	Pinus Silvestris (Sarı Çam)	Çam
Ardıç	Juni Perus	Ardıç
MeŖe	Quercus İlex (Pırnal MeŖesi)	MeŖe
MeŖe	Quercus Coccifera (Sapsız MeŖe)	MeŖe
Kayın	Fagus Orientalis	Banraz
Gürgen	Carpinus Betulus	Gürgen
Ceviz	Juflandis Regia (Adi Ceviz)	Ceviz
Kayacık	Betula Vericosa	Demircik
Kavak	Populus Nigra Varyete Piramidalis	Kara kavak
Çınar	Platanus Orientalis	Çınar

Bodur Aęaę Halinde Bulunanlar (Makiler)

KocayemiŖ	Arbutus Andrachne	Hartlap
Sakız ağacı	Myrtus Comminus	Melengeç
Kızılıcık	Rınus Sangine	Kızılıcık Kiraz

4) Hidrografya :

Hidrografya durumunu iki kısma ayırarak incelemek mümkündür.

1) Kaynaklar:

2) Akarsu ve rejimleri:

1) Kaynaklar:

Çok arızalı olan Andırın arazisinde bol miktarda kaynak suları mevcuttur. Dağların yamaçlarından ve eteklerinden çıkan birçok pınarlar bilhassa köylünün içme ve kullanma suyunu temin ederler. Aynı zamanda küçük sebze bahçelerini sulamada da kullanılmaktadırlar. Kaynak sularının dağlarının kuzey yamacından ziyade güney yamaçlarında yeryüzüne çıkması dikkati çekmektedir. Kuzey yamaçtan suların çıkması nadiren görülür. Pınarlar yaz ve kış mevsiminde devamlı akarlar. Kar ve yağmur suları ile beslenip de yaz aylarında kuruyanlar azdır. Suyu temiz ve çok soğuk olan bu çeşme ve pınarlar yaz mevsiminde yaylacıların ilgisini çekmektedir. Yaz mevsiminde her pınar başında en azından üç-dört çadır görmek mümkündür. Eylül ayının 15'inden itibaren bu yaylacılar yavaş yavaş kışlıklarına çekilmeye başlarlar.

2) Akarsu ve Rejimleri

Andırının içinden doğan ve akan üç büyükçe suyu vardır. Bunlardan başka Ceyhan ırmağı da bir ara Andırın toprakları içinde akar ve zaman zaman sınırını çizer.

• Keşiş Suyu

Andırının kuzeyinde Çokak mevkiinden çıkar ve karasu ismi ile güneye doğru akmaya başlar. Önce Çokak ve Akifiye köylerinin ovalarını sular. Bir müddet daha bu isim altında güneye doğru akışına devam eder. Kasabanın aşağı yukarı 4km. kuzeyinde yönünü değiştirerek güney batıya döner. Daha sonrada güney istikametini alır. Bu arada Ceyhan ırmağına kadar keşiş suyu ismini taşır. Ceyhan ırmağına karıştığı yerdeki kum kalesi ile Karapınar arasında Kadirli- Andırın sınırını çizer. Kadirli hududunda Nürfet köyü civarında Bor ve Balık sularını alır. Andırın tarafından ise başdoğan deresinin suyu keşişe dökülür.

Keşiş suyu, kuzeyde dar ve derin vadilerden güneyde ise ovadan geçer. Taşma hadisesi pek olmaz. Kaynak suyu kısmen de kar ve yağmur suları ile beslenir. Debisi hakkında tahminen şu rakamlar verilebilir: yaz mevsiminde 1000 litre kadardır. Bu miktar kış aylarında artmaktadır ve 3000-4000 litreyi bulabilir. Yaz aylarında Keşiş suyu kadirli - Andırın sınırı civarında çok azalır. Çünkü su, ziraat yapanlar tarafından kullanılmaktadır.

Aynı zamanda suhnet fazla olduğundan buharlaşma ile de su kaybı olmaktadır. Keşiş suyunun yağış alanı 564,8 km² dir.

- **Andırın Suyu**

Kasabanın güneyindeki Haçtının mevkinden çıkar. Arıklar ve Darıovası köyleri civarından iki kol alarak güneye doğru akmaya devam eder. Andırın – Kadirli şosesinin istikametini takip ederek dar ve derin Har boğazından geçer. Sonra da aşağı Andırın ovasını sulayarak arta kalan sularını Ceyhan ırmağına boşaltır.

Andırın suyunda taşma hadisesi nadiren görülür. Rejimi düzgün sayılır. Tahminen ortalama debisi 1800-1900 litre civarındadır. Kış mevsiminde debisi biraz daha artar. Kaynak suları ile kısmen de yağmur suları ile beslenir. Yaz mevsiminde bu sudan çok faydalanılır. Yağış alanı 226,8 km² dir.

- **Körsulu**

Gayıranlı dağından Kırksu ismi ile çıkar. Geben suyunu aldıktan sonra güneye doğru akışına devam eder. Geben, bunduk, Kargaçayırı köylerinin ovalarını sular. Daha sonra mitel köyü önünde doğuya yönelir. Körsulu ismi ile büyük bir kavis çizerek Ceyhan ırmağına karışır.

Bu suda da taşmalar nadiren görülür. Kaynak, yağmur ve kar suları ile beslenir. Ortalama debisi 1200 litre olarak tahmin edilmektedir. Rejimi az çok muntazamdır.

Bunlardan başka kazanın en kuzeyinde ki savrun dağlarından çıkan Savrun suyu vardır. Akçadağın kuzey eteğinde biraz aktıktan sonra Tuverestede Kadirli sınırlarına dahil olur.

Ceyhan ırmağı Karamemişli'de Andırın topraklarına girer. Balk dağlarının eteğini takiben bereket dağının eteğinden batıya doğru büyük bir kıvrım yapar. Andırının güney sınırını takip eder. Kıyıkçı köyü civarında keşiş suyunuda aldıktan sonra Osmaniye sınırına girerek uzaklaşır. Ceyhan ırmağından çok büyük taşmalar olmasına rağmen aşağı Andırın ovası pek zarar görmemektedir. Çünkü ova daha yüksekte kalmaktadır. Sulamada bu ırmaktan faydalanılır. Araziyi sulamak için su, Motopomlarla çekilmektedir.

II. Beşeri Coğrafya

Çevrenin kısa tarihçesi:

Andırın tarih bakımından, bünyesinde çok eski devirlerin kalıntılarını barındırır. Ve onların hatıralarını yaşatır. Zaman zaman birçok beyliklere aşiretlere ve hatta devletlere sahne olmuştur. M.Ö. 3000 yılında Andırın ve çevresi Etiler tarafından işgal edilmiş sonra Firikyâ ve daha sonrada Romalıların sınırları içinde kalmıştır. Üzerinde bulunan birçok kaleler bu devirlere aittir. Andırının etrafını çevreleyen ve hatta Kadirliden başlayarak Kuzeyde Göksun ve kuzey – batıda Kayseriye kadar bir dizi halinde, aralarında daimi bir rabita temin eden kaleler vardır. Bunların 20'ye yakını Andırın sınırları içindedir. Andırın sınırları dahilinde: Anıcık, Haçtırın, Çatak, Akkale, Gökçeli, Azgıt Tırıl dağında Altınboğa, keleşli, Kaleboynu, Meryemçil vs. kaleleri bulunur. Bunlar, yüksek tepelerde ve sarp kayalar üzerinde inşa edilmiştir.

Malazgirt meydan savaşından sonra İç Anadolu 1073 tarihinde Aztuk Bey kumandasında ilerleyen Türkler tarafından fethedilmiştir. Bu arada Türklerden kaçarak Kilikya, Maraş, Tarsus, Antep ve Urfa'ya gelen Ermeniler buralarda bir takım prenslikler kurmuşlardır. Bu arada Andırın havalisine de Ermeniler yerleşmiş ve beylikler kurmuşlardır. Andırın isminin de, bu Ermeniler tarafından verildiği ve önce Artirin, Endirin, Enderon daha sonra Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde görüldüğü gibi Andoron, Andoron'dan da Andırın olduğu rivayet etmektedir.

Anadolu Selçuklularının son zamanlarında Anadolu bir takım beyliklere ayrılmıştı. Bu beyliklerden Maraş ve havalisinde Dulkadiroğulları beyliği hüküm sürmekte idi. Bu tarihte Beyazıt oğlu İskender Bey de Maraş'a gelerek, Maraş kazasının batı kısmına yerleşiyor ve derebeylik hayatı yaşamaya başlıyor. Beyazıt oğulları Andırın'ı yaylak olarak kullanıyor. Beyazıt Beyleri bir ara aşağı Andırın namıyla maruf Kesim bölgesinde kışladıkları için buraya halk arasında "BEYLİK" denilmektedir. Sonraları Osmanlı İmparatorluğunun gelişim devrinde Osmanlı Sultanı bulunan Yavuz Sultan Selim Anadolu birliğinin kurmaya çalıştığı sıralarda bu beyliğe Döldakiroğulları beyliğinin Beyi bulunan Ala-ü-Devle Bey katılmamıştır. Yavuz Sultan Selimin Kara Sinan Paşa kumandasında gönderdiği kuvvete Dulkadiroğlu Ala-ü-Devle Bey Andırın'ın Kuzey – doğusunda ve çok yakınında Kürtler köyü civarında karşı koymuştur. Bu arada Geben ve Çokak mevkiindeki arazileri de sadık kalan askerlerine dağıtmıştır.

Bu tarihlerden sonra yavaş yavaş civardan gelen Türkmen aşiretlerle köyler ve kasaba teşekkül etmeye başlamıştır. Bu sırada Ermeniler ile Türkmen beyleri arasında bir çok kavgalar

olmuştur. Bilhassa Azgıt, Mitel, Keleşli, Kaleboynu köylerinde çok kanlı çarpışmalar yapılmıştır. 1750-1800 tarihleri arasında, asayişini temin için buraya Osman Paşa kumandasında bir kuvvet gönderilmiştir. Osman Paşa karargahı Aşağı Andırın (Beylik) da kurulmuştur. Osman Paşa, bir aşiret reisinin hanımı olan Karahatın'ın büyük yardımlarını görmüştür. Karahatın sonraları Osman Paşa ile beraber ailesini terk ederek buradan uzaklaşmıştır.

Osman Paşanın gelmesinden evvel ve sonra zaman Andırın'a yapılan göçler coğrafi görünümüne tesir etmiştir. Bu sırada Kafkas dağlarının kuzeyinde Abhazistan civarından yaşayan Abazalar 17.ci yüzyıldan itibaren göçmeye başlamışlar. 1810 yılında Abhazyaya, 1830 yılında kuzey Kafkasya'da buldukları mıntıkada Ruslar tarafından işgal edilince 500000 Abazalar Türkiye'ye sığınmışlardır. Bunlardan 200-250 kişilik bir kol Geben, Sisne ve Çokak köylerine yerleşmişlerdi. Sonraları yavaş yavaş güneye inmeye başladılar. Diğer taraftan Kilis'ten Yaycıoğulları aşireti de aşağı Andırın ve kasabanın bulunduğu yere yerleştiler. Bu arada Darende den tüccar olarak gelen Aksoy'lar kabilesi gelip yerleşmişlerdir. Böylece civardan gelen aşiretlerin ve muhacirlerin kaynaşması ile ki, bugünkü Andırın ahalisi teşekkül etmiştir.

Bu tarihlerde Andırın Enderun beyliği olarak Halep vilayetine bağlı idi. Yine bu sıralarda Kafkasya'da bulunan Çerkeşler Rusların baskısına dayanamayarak Türkiye'ye sığınmışlar ve bunların bir kısmı Andırının kuzey kesimindeki köylere, hükümet tarafından iskan edilmişlerdir. Fakat kendilerinden daha evvel gelen yerli halk ile anlaşamadıkları için Göksun sınırına atılmışlardır. Bu sırada 1850 yılında nahiye teşkilatı kurulmuş ve Maraşa bağlanmıştır. Andırının kuzey kesiminde Türkmen aşiretleri ile Çerkeşler arasında kavgalar devam ederken, Andırın ovasında da eşkiyalık ve hırsızlık vakaları çoğalmıştır. O zaman Osmanlı sultanı bulunan Abdülaziz, 1867 yılında buraya Fırka-i- İslahiye namı ile büyük bir kuvvet göndermiştir. Bu kuvvet asayişini temin etmiştir. İlk olarak Fırka-i -İslahiye tarafından Andırında kaza teşkilatı kurulmuştur. Karatepe dağlarında yaşayan halk askerler tarafından zorla Andırın ovasına iskan edilmiş ve ilk defa olarak bu tarihlerde, bu havalide halka bağcılık yaptırılmış ve bağ yetiştirilmiştir.

Fırka-i – İslahiye, Çerkezleri Akifiye, Altınboğa ve Kümbet köylerine yerleştirmiştir. Zamanla bu kavimler arasında dostane ve içtimai münasebetler teessüs etmiştir.

1909 yılının Mart ayında görülen lüzum üzerine kaza teşkilatı lağvedilerek tekrar nahiye şekline getirilmiştir. Andırın, yerine kaza olan, Göksun'a bağlanmıştır.

1914'de başlayan birinci Cihan savaşı sırasında Andırın dağları hırsız ve eşkiyaların sığınak yeri olmuştur. 1919 yılında Mondros mütarekesinin imzalanması neticesinde Fransızlar

Andırın'ın civarını işgal etmişlerdi. Bu durum karşısında doğu Kilikya kumandanı Tufan Bey Andırın'a gelerek kuvvet hazırlamaya başladı. Asker toplayarak onlara talim yaptırıyordu. Bu haber Kadirli Müdafai Hukuk cemiyeti için bir güvenç kaynağı oldu. Tufan Beyin Andırında olduğunu duyan Fransızlar 200 kişilik bir Ermeni süvari kuvvetini Andırın'a doğru yola çıkardılar. Kadirli Andırın hududu üzerindeki Nüfret köyüne geldikleri zaman burada büyük bir kuvvetin kendilerini beklediklerini öğrendiler ve müfreze süratla geriye döndü. Kadirlide de duramayacaklarını anlayınca 7 Mart 1920'de Kozan'a gittiler. Aynı günde Tufan Bey 500 silahlı milisle Kadirliye gelerek karargahını mektepte kurdu. 16 ekim 1920'de Tufan Bey Haçın taarruz emrini aldı.

Milli mücadelede büyük hizmetlerde bulunmuş olan Andırın halkı 1925 senesinde 2'ci defa kaza teşkilatına kavuşmuştur.

2)Kaza Nüfusu:

Andırında nüfus artışı ancak tedrici olmuştur. Nüfusun böyle bir seyir takip etmesi doğumların azlığından ileri gelmiş olamaz. Bilakis her evde küçük çocuk sayısı fazladır. Nüfus artışına tesir eden birinci faktör, küçük yaşta ölen çocukların çok olması gerek halkın büyük bir kısmı fakir ve cahil sayılır. Yakın zamana kadar muntazam bir yola dahi sahip değildiler. Diğer bir sebep de, üzerinde ziraat yapılabilecek arazinin az olması ve iş temin edecek bir endüstri kolunun da bulunmaması olabilir. Kazada çalışma sahası olmadığı için, bir kısım nüfus Çukurova'ya giderek orada çalışmaktadır. Bütün bunlar nüfus artışına tesir edebilecek faktörlerdir.

İlçede mevsimlik göçlerde olmaktadır. Mesela çığşar köyünün kış mevsimi çok soğuk ve sert geçtiği için sakinleri, bu mevsimi Kadirlide geçirmektedir. Kaza dahilinde de bu tip göçler görülür.

Andırın nüfusunun hemen hepsi Türk ve müslümandır. Bazı etnik gruplar varsa da çok azdır.

Çerkez : 830, Kürt :596 Kıpti :43

Genel nüfus sayımlarına göre Andırın'ın nüfusu:

<u>Yıllar</u>	<u>Merkez</u>	<u>Köyler</u>	<u>Toplam</u>
1927	-	-	12220
1935	676	15612	16288
1940	770	16990	17060
1945	1192	12117	13309
1950	1698	18554	20252
1955	2825	21486	24411
1960	2369	24572	26941

23 Ekim 1960 yılının genel nüfus sayımına göre kaza nüfusunun dağılışı şöyledir:

Kaza merkezi : 2369

KÖYLER

Akçakoyunlu	468	Kıyıkçı	1138
Araplar	663	Kesim	775
Anacık	552	Köleli	348
Alınoluk	294	Kızık	610
Arıklar	317	Kuzgun	286
Bakikli	420	Kumarlı	399
Balk	329	Kürtler	874
Bostanlı	201	Orçan	458
Boğazören	353	Sisne	695
Boztopraklı	741	Sumaklı	368
Bunduk	276	Takvalar	416
Camızlık	312	Tokmaklı	481
Çokak (nahiye merkezi)	688	Torlar	530
Çiçekli	1187	Torun	380
Çuhadarlı	332	Boynuyoğunlu	219
Darovası	481	Çığşar	153
Mitel	400	Akifiye	462
Efrazlı	461	Canbaz	1138
Geben	1621	Kümbetir	402
Gökahmetli	1545	Rifatiye	604
Hacıveliüşağı	304	Bekdeşli	234
Kabaağaç	479	Gökçeli	254
Kabaklar	195		
Karapınar	334		
Kargaçayırı	511	<u>Toplam</u>	<u>26941</u>

3)

Yerleşme :

A) Merkez :

Kasaba civarındaki şehirlere nazaran daha yakında kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana pek gelişme göstermemiştir. Bilhassa yol bakımından sıkıntı çekmiştir. Ancak 1948 yılında bir kamyonun göçebileceği genişlikte ham yola kavuşmuştur. Yolun şose haline getirilmesinden sonra kasabada sosyal ve ekonomik faaliyetler canlanmış. Ormanın verdiği imkanlar dolayısı ile kaza merkezi üzerine ilgi çekilmiş. Orman işletmesine ait lojmanların yapılması, yaz mevsimi serin olduğu için Kadirli halkının buraya gelmeye başlaması halkın yaşayış tarzına tesir etmiştir. Artık hergeçen sene kasabanın gelişmesini ve güzelleşmesini temin etmektedir. Sosyal hayatın icaplarını ve tekniği getirmektedir.

a) Topoğrafik Durumu :

Kasaba, Kadirliyi Göksun'a bağlayan yolun hemen hemen orta kısmında bulunmaktadır. Ortalama yükseltisi 1080 m. kadardır. Kadirli – Andırın şosesinden kasabaya girişte önce küçük bir köprüden geçilmekte bunun biraz daha ilerisinde, yolun batı kıyısında mezarlık ve doğusunda Kaypak tepe yer almakta. Kasaba hakkındaki ilk intibayı bu kaypak tepe üzerindeki manzara vermektedir. Kasabanın en büyük caddesi olan "Hükümet caddesi ne bu kaypak tepenin meydana getirdiği düz virajı geçtikten sonra girilir. Hükümet caddesi muntazam olamayıp güney-kuzeybatı istikametini takip etmektedir. Bütün dükkanlar bu yolun iki kıyısına dizilmiş vaziyettedir. Kasabanın büyük bir kısmı bu yolun doğusunda ve kuzeyinde, aynı zamanda kaypak tepe, kabak tepe ve soku gediği üzerinde kurulmuştur. Tepelerin birinden diğerine geçiş tedrici olmaktadır. Kasaba dalgalı bir arazi üzerinde kurulmuş olmasına rağmen içinde kuvvetli virajlar ve çok büyük yükselti farkı yoktur. Yalnız Güney – batı kısmında birden bire çukurlaşan ve "enişdibi" tabir edilen bir kısım vardır ki evler buna nisbeten çok yüksekte kalmaktadır.

Kasabanın asıl uzantısı doğu- batı istikametinde olup, 3 mahalleden meydana gelmiştir. doğu tarafına yeni mahalle, merkezi kısma Pınarbaşı mahallesi ve batı kısma da Gündeşli mahallesi isimleri verilmiştir. Kasabada hükümet caddesinden ayrılan ve kasabanın kuzey-doğusundan çıkan 2'ci büyük yol Göksun yoludur. Diğer sokaklar ise dar gayrimuntazamdır. Kasabanın umumi manzarası fena olmamakla beraber yaz aylarında yapraklanan ağaçlar biraz olsun değişiklik yapmaktadırlar.

b) Mesken Tipleri:

Merkezde görülen mesken tiplerinde inşaat malzemesi, istifade şekil vs. gibi amillerin tesiri olmakla beraber, son zamanlarda kültür ve tekniğinde rolü olmuştur. Bu bakımdan mesken tiplerini iki kısımda incelemek yerinde olur.

1) Eski Tip Meskenler:

Bu tip meskenlerde inşaat malzemesi her şeyden evvel muhitten istifade imkanına dayanmaktadır. Ev yapımına elverişli taşlar bol miktarda mevcuttur. Ormanın bulunması da ağaçtan yapılan malzemenin ucuza mal olmasını sağlamaktadır. Kasabada evlerin duvarları taştandır. Taşlar kum ve kireçli birbirine tutturulur. Bazen kireç yerini tutabilecek evsftaki toprak da bu vazifeyi görmektedir. Evlerin üzeri damdır. Dam yapılıırken önce 40-50 cm. ara ile yuvarlak ağaçlar dizilmiş ve üzerine bol miktarda çalı veya odun yerleştirdikten sonra killi toprak ile kapatılmıştır. Bazı evlerin tavanı tahta ile kapatılmıştır. Şimdiye kadar kullanılan malzemeler hemen civardan temin edilmekte idi. Üzeri çinko ile kapatılmış evlerde yok değil. Bu tip evlerde tavanın kapatılması ve muntazam olması bir zarurettir.

Dahili taksimatına gelince; umumiyetle iki katlıdırlar. Birinci kat çok defa ahır veya anbar vazifesini görmektedir. İcap ederse otururlar da. İkinci kat ise asıl meskeni teşkil etmektedir. Ekseriya bütün odaların kapıları aynı salona açılır. Pencereleri normal büyüklüktedir.

2) Yeni Tip Meskenler :

Son senelerde iki katlı, üstü çatılı ve çinko veya kiremitle kapatılmış ev tipi kasabada hakim durumdadır. Yaşamaya daha elverişlidirler. Pencereleri büyüktür. Dahili teşkilat daha kullanışlıdır. Evlerin ön veya arka cephesinde küçük bir balkonlu vardır. Dış görünüşü de daha güzeldir. Halk bu tip evleri benimsemiştir. Zira dışarıdan istediği malzemeyi getirmek imkanına sahiptir.

Başbakanlık devlet planlama teşkilatı tarafından 1960 yılında yaptırılan ankete göre, kasabada mesken olarak kullanılan binaların sayısı ve durumu şöyledir:

Betonarme ve kargir (1 ve 2 odalı) :2291

Betonarme ve kargir (3 ve daha fazla odalı) : 1141

Ahşap ev (1 ve 2 odalı) : 415

Ahşap ev (3 ve daha fazla odalı) : 698

Kerpiç ev (1 ve 2 odalı) :253

c) Belediye :

38 yıllık mazisi olan Andırın Belediyesi çok fakirdir. Bu sebeple mühim faaliyet gösterememiştir. Bütçesi 150.000 liradır. Gelir kaynağının 70.000 lirası orman satışlarından temin edilmektedir. Geriye kalan 80.000 lirası ise belediye resmi ve arsa satışları teşkil eder. Belediye 30.000 lira temin edemediği için elektrik tesisatını kuramamaktadır. Daha evvel ki senelerde başlanmış olan hamamı da, henüz tamamlanmamıştır.

Bayındırlık İşleri :

Kasabanın 1951 tarihinde haritası, 1952 yılında ise imar ve sanayi bölge planı yapılmıştır. Fakat tatbik edilmemiştir. Kasabada kanalizasyon teşkilatı da yoktur.

Su Durumu:

Kasabanın ihtiyacını karşılamayan bir su şebekesi mevcuttur. Halk içme suyunu kaynaklardan temin eder. Fakat bu kaynaklar pek sıhhi değildir. Koli basili bulunabilir. Belediye dahilindeki mevcut çeşmelerin fenni projesi 1948 yılı Şubat ayında yapılmıştır.

Temizlik İşleri:

Kasabanın umumi temizliği bir memurun idaresi altındadır. Bu işte bir kamyon birde el arabası kullanılmıştır. Çöpler 300 m. mesafedeki çöplüğe dökülür. Kasabada iki umumi hela vardır.

Mezbaha :

Fenni mezbaha projesi 1948 yılının Şubat ayında yapılmıştır. Kasabada 250 m. mesafede su üzerine kurulmuş olan bir odalı salhanede en çok keçi kesilmektedir. Koyun ise, tali derecede kalır. Yılda 900 – 100 kadar hayvan kesilmektedir. Yaz aylarında istihlak artar.

Aydınlatma:

Elektrik tesisatı henüz kurulamamıştır. Kaymakamın gayreti ile küçük bir bina yapılmış ise de, belediyenin bütçesi müsait olmadığı için motoru alınamamıştır. Ancak termik santral kurulabilecek durumdadır. Evlerde halen lüks lambası kullanılmaktadır. Orman işletmesinin temin etmiş olduğu termik bir santral sabahları az çok aydınlatmak imkanını vermektedir. Küçük ve dar sokaklarda elektrik lambası da yoktur. Kasaba bu bakımdan da ihmal edilmiştir.

B) Köyler:

Andırın2in 46 köyü ile bir nahiye merkezi vardır. Bu köylerin bir kısmı aşağı Andırında, geri kalanı ise, yukarı Andırında kurulmuştur. Bu bakımdan köyleri 2'ye ayırarak incelemek yerinde olur.

1) Ova Köyleri (Aşağı Andırın):

Andırın köylerinin 8'i aşağı Andırın diye tanınan ovalık sahada kurulmuştur. Bu bölüm Çukurova'yı hatırlatır. Verimli topraklara sahiptir. Halkı çiftçidir. Kıyıkçı, Kumarlı köyleri ile Keşiş suyunun çevrelediği köyler çok dağınıktır. Üçer, beşer evler halinde bütün aileler işledikleri tarlaların başındadır. Bu ev tipleri "Huğ" tabir ederek üzerleri su geçirmeyen ve berdi denilen bir nevi otlarla örtülüdür. Çatısı üçgen şeklinde yapılmıştır. Duvarları ise, çalılarla örülmüş ve çamurla sıvanmış ince çit şeklindedir. Ekseriye tek odadan ibaret olan bu evler üstlerini, hali vakti yerinde olanlar kiremit veya çinko ile örtmekteler. Ayrıca bu evlerin hemen yanında hayvanların barınması için ahır samanlık yapılmıştır. Bu ovalık sahada toplu köylerde yok değildir. Ak deniz iklimi hüküm sürdüğü için taştan yapılmış evlerin duvarları kalın değildir.

Bu köylerin, içme suyu temin etmesi çok büyük bir meseledir. Halk suyunu, keşiş akarsuyundan ve Ark'lardan temin ederler. Sıhate elverişli olmayan bu sular sebebiyledir ki, buranın halkı sarı renk kısa boyludurlar. Yakacak olarak odun, aydınlatmada gaz lambaları kullanırlar.

2) Dağ Köyleri:

Yayla mıntıkasında köyler, Geben, Sisne, Akgümüş, Çokak, Kavlaktepe hariç, diğerleri tamamen dağınık olarak beşer, onar evlik obalar halinde ormanlıklar içine yerleşmişlerdir. Buna yegane sebep orman içinde keçi yetiştirerek geçimlerini temin etmektedir. Dağlık arazide ekilebilecek arazi hem az hem de verimsizdir. Bu küçük arazilerin miras yolu ile 3,4 parçaya ayrılması da çiftçiliği temelinden sarsmaktadır. Ve bir çok davalara yol açmaktadır. Dağ kolu köylerinde kış çok sert geçtiği için bu köylülerin evlerinin duvarları çok kalındır. Pencere çok küçük, harap bazen de yoktur. Damı ise basittir. Yaşamaya elverişli olmayan bu evler birde aynı damın altında hayvanları barınır. Çerkezlerin evleri ayrı özellik arz eder. Bu evlerin hepsinin üstü çatı şeklindedir. Çatılar yapma tabir edilen bir nevi tahta ile örtülmektedir ki, bu tahta parçaları katıyen su geçirmeyecek şekilde yan yana sıkı bir şekilde dizilmiştir. Evler iki katlı ve kübiktir. Alt katını ekseriya hayvanlar için ahır olarak kullanırlar.

Dağ köylerinin halkı, aydınlatma vasıtası olarak yağdanlık, mum, çıra veya paz lambası kullanırlar. İçme suyu derdi halledilmemiş olmakla beraber. Hiç olmasa içilebilecek temizlikte pınarları veya çeşmeleri mevcuttur. İnsanları daha sıhhatlidir.

4) Sağlık Durumu :

Andırın sağlık teşkilatı bakımından da zengin değildir. Sağlık bakımından halen mevcut amme hizmetleri şunlardır. 1 ecza dolabı, 1 hükümet tabibi, 3 ebe, 3 sağlık memuru, 1 hayvan sağlık memuru.

Sağlık teşkilatı kıyafetsizdir. Adana, Ceyhan, Kadirli ve Kozan nisbeten telafi etmektedir.

Andırın da en çok bulunan hastalıklar zatürre, romatizma, böbrek taşı, mide ve barsak ülseri, tansiyon yüksekliği ve guatrdır. Bunlardan zatürre hariç diğerleri iklim ve yükseltiye bağlı olmak üzere, diğer muhitlerden daha çok görülen hastalıklardır. Zatürre, boğmaca, akut, bronşit, dizanteri, tifo, tüberküloz, cüzzam, kızamık, kızamıkçık, suçiçeği, frengi vs. gibi hastalıklar Türkiye'nin diğer taraflarındaki gibi burada da mevcuttur. Zatürreye kış mevsiminde ve daha çok kuzey mıntıkadaki köylerde rastlanılır. Mamafih her köyde ve kısmen kasaba içinde de vardır.

Boğmaca ve akut bronşit yine kış aylarında, her tarafta mevcuttur. Dizanteriden, yazın daha ziyade basilli veya kansız olanı, sonbaharda amipli veya kanlı olanı görülmektedir. Köyler arasında bir özellik yoktur.

Tifo bu sene Boztopraklı köyünde on vaka olarak göze çarpmıştır.

Tüberküloz az olmakla beraber tektük vaka olarak göze çarpmaktadır.

Cüzzamlı olarak halen 9 kayıtlı hasta mevcuttur. Bunlar 5 köye dağılmış durumdadır.

Romatizma, Andırında hemen hemen herkezde mevcuttur. Bu bakımdan Andırın Türkiye'de derece alabilir. Buna sebep havanın rutubetli ve sisli olmasıdır.

Böbrek taşını çok kireçli olan içme suları yapmaktadır. Kalsiyum oksalat taşları çok görülmektedir.

Mide ve on iki parmak barsağı ülserleri sık sık rastlanan hastalıklardandır. Devamlı içki içmek ve yemeklerde bol biber kullanmak bu hastalıkların teşekkülüne yardım etmektedir.

Rakımın yüksek olması yine alkolizm Andırında hipertansiyonluların sayısını arttırmaktadır.

Guatr bilhassa kadınlarda daha çok görülmektedir. Bu hastalığın sebebi yükselti ve iyot noksanlığıdır.

Bunlardan başka kalp rahatsızlığı, Frengi, şeker hastalıkları da görülmektedir. Halan kayıtlı 112 kişi frengiden muzdariptir. Ancak 12'si tedavi görmektedir.

Şimdiye kadar dağlık bölgede sıtmalı kimseye rastlanmamıştır.

Başbakanlık devlet planlama teşkilatı tarafından 1960 yılında yaptırılmış olan ilçe anketinde, Andırın'ın 5 yataklı bir dispanserinin mevcut olduğu yazılı ise de, henüz böyle bir faaliyete geçilmemiştir.

5) Kültür ve Sosyal Durum:

ilçe her ne kadar küçük ve dağlık bir mıntıkada kurulmuş ise de, bütün faaliyetleri bakımından normal sayılabilir. Halk, iş sahasının dar olması ile tahsile ehemmiyet vermektedir. Halan erkeklerin %75'i, kadınların %30'u okur yazardır. 1963 senesine göre okul durumu şöyledir: Kaza merkezinde 3 ilkokul, 1 ortaokul, 1 kuran Kursu vardır. Kazanın 46 köyü ile 1 nahiye merkezinde tam teşkilatlı, bazıları bir öğretmenle ve bazıları da yardımcı öğretmenlerle çalışan 37 ilkokulu mevcuttur. İlçenin öğretim elamanı durumuna gelince; kasabada 1 ilkokul öğretim müfettişi, 3 ilköğretim müdürü, 1 katip, 1 ortaokul müdürü, 1 ortaokul muavini, 1 ortaokul katibesi vardır.

Köylerde ise, 32 okul müdürü 4 kadın öğretmen 11 yedek subay öğretmen 3 muvakkat 3 vekil öğretmen ve 4 okul hademesi vazife görmektedir. Köylerde ayrı yeten 5 bağımsız eğitimci okul, 8'de öğretmenlerle çalışan yardımcı öğretmenlerde vardır. Halen okullardaki öğrenci sayısı 3398'dir. Bunun 2700 kadarı erkek geri kalanı ise kız talebedir.

1953 senesinde faaliyete geçmiş olan ortaokulda 300 öğrenci kayıtlıdır. Ortaokul 5 sınıftan ibarettir. Talebelerin az olmasına rağmen iyi bir öğretim ve eğitim yapılamamaktadır. Kadro ve öğretmen yetersizliğini telafi için, birkaç ilk okul öğretmeni boş geçen derslere girmektedirler. Fakat yine de bazı dersler için öğretmen için öğretmen temin edilememiştir.

Geçmiş yıllarda kazada biçki, nakış, tezgah, demircilik, marangozluk ve yapı köy kurslarının açılmış olması dolayısı ile bir çok zanaatkar meydana gelmiştir. Bugün Andırın'ın köylerinde, hariç kaza ve illerde çalışan bir hayli öğretmeni, subayı, avukatı, hakimi, doktoru, yüksek okullarda öğretmeni, Üniversitede 50 kadar öğrencisi mevcuttur. Diğer memuriyetlerde çalışanları, mütekait memurları ve sabık devrede millet vekilleri dahi bulunmuştur.

Sosyal Durumu:

Andırın her ne kadar Maraş iline bağlı ise de, ticari ve sosyal gelişme bakımından tamamen Ceyhan ve Kadirli'nin tesiri altındadır. Maraş ili ancak il çapındaki münasebetleri yönünden ilgilenmektedir.

Andırın'ın halkı eğlenceye çok düşkündür. Kasabada küçük bir jenaratörle çalışan, iptidai denecek kadar basit bir sinema mevcuttur. Eski ve yerli filmler gelmesine rağmen sinemaya rağbet pek fazladır. Mesire yerlerine gitmek de onlar için bir eğlencedir. Halkı en çok eğlendiren düğünlerdir. Eski usule göre yapılır. Düğün esnasında gündüzleri halay ve mahalli oyunlar oynanır. Geceleri sin sin oyunu, kartal oyunu oynanmaktadır. Çerkez köylerinde kız ve erkeklerin karşılıklı oynadıkları Kabartay oyunu çok beğenilmektedir. İlçede görülen oyunların çoğu İç Anadolu folklorunun canlı örneklerini temsil ederler.

Merkezde erkekler boş vakitlerini şehir kulübünde ve kahvelerde geçirirler. Kadınlar ise, kabullerde toplanarak hem dantel işlerler hem de vakitlerini geçirmiş olurlar. Eğlence yerleri olmadığı için halk çok sıkılmaktadır. Haliyle bol bol dedikodu yapılmaktadır.

Andırın halkı adet ve göreneklerine de bağlıdır. Ölen bir kimse için yakınlarının yıllarca yas tutması, ölen şahıs için ağıt söylemeleri belli başlı adetleridir.

Bayramlarda çörek, Aşure ve hoşaf yaparlar. Komşularına ve fakirlere dağıtırlar. Bayramı kutlamak için gelenlere çörek (kömbe derler) ile hoşaf ikram ederler. Kaza halkı çok misafirperverdir. Altı- yedi sene evveline kadar kasaba dahilinde otel mevcut değilken, hariçten gelen yabancı kimseleri evlerde misafir ederlerdi. Bilhassa köylüler bu hususta örnek teşkil etmektedirler.

Andırında kullanılan dil Türkçe'dir. Çerkez ve kürt köylerinde çerkesçe ve Kürtçe çok konuşulmaktadır. Kaza halkının kendine has sözleri ve deyimleri vardır. Mesela merdivene merduvan, dükkana duvan, terk etmek yerine tergemek, gidelim yerine gidek, anahtara dil, bakraca satır gibi isimler verirler. Bazı kelimeleri de tamamen uydurmuşlardır. Mesela: sise zapur, tarlaya hopur, lafa şor demektedirler. Bunlara benzer daha bir çok kelime ve sözleri vardır.

Dini hayata gelince; Andırın halkının hemen hepsi Müslüman ve Hanefi mezhebine dahildirler. Burada hanbeli ve şafi var ise de ehemmiyetsiz denecek kadar sayıları azdır. Halkın dini inanışları çok kuvvetlidir. Bu arada batıl itikatlara da pek fazla inanırlar. Muska yaptırtmak salgın denecek kadar ileridir. Halkın ihtiyacını tam olarak karşılamayan bir camii ve bir faaliyete geçmek üzere hazırlanan kuran kursu binası mevcuttur.

Andırında Mevcut Kurumlar:

Türk Hava kurumu eskiden kurulmuştur. Son senelerde eskiye nisbetle faaliyetini hızlandırmıştır. Kızılay kurumu da çok eskiden beri mevcuttur. Fakat faaliyeti hiç yok denecek kadar ehemmiyetsizdir.

Andırın gençlik ve spor klübü 1953 senesinde kurulmuştur. Güreş, futbol ve voleybol şubeleri vardır. Civar kazalara nisbeten spor faaliyetleri oldukça ileri safhadadır. Komşu klüplere ve civar kazalarla, yaz mevsiminde bir çok maç ve güreş tertiplenmektedir. Her sene 30 Ağustos'ta tertiplenen güreşte Çukurova'nın ve Maraş havalisinin en meşhur pehlivanları kasabada toplanırlar. O gün Andırın en eğlenceli günlerinden birini yaşar.

Andırın'ı imar ve güzelleştirme derneği ismi altında bir dernek vardır. Henüz faaliyete geçmemiştir. Birde şehir kulübü mevcuttur. Memurlar ve münevver zümre daha ziyade burada vakit geçirmektedirler. Bu kulübün güzel bir parkı vardır. Fakat erkekler bu parktan faydalanmaktadırlar.

Kıyafetler:

Bu bakımdan Andırın halkı, ilin diğer kazalarına ve hatta Maraş kazasına nisbeten daha medenidir. Mutaassıp değildirler. Kadınların anlayışı ve kıyafetleri taassuptan kurulmuştur. Kasabada oturan erkeklerin %90' ı pantolon, % 10' u şalvar giyer. Köylerde ise tamamen bunun aksidir. Şalvarla tarlada çalışmayı daha rahat bulduklarından daima pantolonu tercih etmektedirler. Kadınlar eşarp ve manto içinde gezerler. Kara çarşaf giyenleri yoktur. Yalnız entari ile dolaşanlar da vardır. Fakat daha ziyade modern kıyafeti benimseyenler ancak bu şekilde sokağa çıkmaktadırlar. Modayı mümkün olduğu kadar takip etmeye gayret ederler. Fakat imkanları nisbetinde giyinebilmektedirler.

Köylü kadınlarının ekseriyeti şalvar giymektedir. Düğünlerde ve ev gezmelerinde entari giyerler.

III. İktisadi Coğrafya :

1) Geçim ve Vasıtaları :

Kazanın iktisadi faaliyetleri pek çeşitli değildir. Toprak sahiplerinin sayısı azdır denilebilir. Nüfusun ekseriyeti geçimini hayvancılıktan, ormandan, küçük çaptaki ticari faaliyetlerden veya hizmetlerden temin ederler. Gelir ve kazancını yalnız araziden sağlayanlar Aşağı Andırında toprak sahibi olanlardır. İlçenin büyük çiftçileri ve zenginleri de bunların bir kısmıdır. Bu kısımda oturan köylülerin hemen hepsi ziraatla uğraşır. Fakat kazanın dörtte üçünü kapsayan dağlık bölgede ise, gelirini topraktan temin edenlerin sayısı çok azdır. Geben, Sisne, Bunduk köylerinde ticari gaye ile az miktarda koyun yetiştirilmektedir. Diğer köylerde ise, aynı maksatla keçi besleyenlerin sayısı çoktur. Kazancını yalnız ormandan ve Aşağı Andırın ile Çukurova'da amelelik ederek temin edenler de mevcuttur. İşte iktisadi kaynakları az olan Andırın kazasında memurluk en güzel meslek sayılır. Kaza içinde ve dışında bir çok memuru da vardır.

2) Ziraat Durumu:

a) Ziraat Mahsulleri:

Kaza iki tip iklimin tesiri altında olduğundan iki ayrı bölgesinde çeşitli ziraat yapılmaktadır.

Aşağı Andırında Ak deniz iklimi hüküm sürdüğü için Çukurova'da yetiştirilen bütün mahsuller burada da ekilmektedir. Tahıl ürünlerinden en mühim yeri çeltik tutar. Bunu buğday, arpa ve yulaf takip eder. Endüstri bitkilerinden birinci derecede pamuk ve susam ekimi yapılmaktadır. Son senelerde yer fıstığı ekimi de ehemmiyet kazanmıştır. Her türlü ekim, halkı az çok tatmin etmektedir. Fakat içlerinde en verimli olanı çeltik, buğday ve susamdır. Bilhassa buğday ve susamın masrafı da azdır. Pamuk ve çeltik kadar emek de istemezler.

Dağlık mıntıkada ekseriya buğdaygiller, kısmen de baklagiller ekimi yapılmaktadır. En çok ekilen zirai mahsulleri buğday, arpa, çavdar, yulaf, fasulye ve nohuttur. Bunların verimi azdır. Buğdaygillerin verimi bire beşi geçmez. Son zamanlarda Geben, Sisne ve Çokak ovalarında üç ayda yetişen "yayla çeltiği" rağbet görmüştür. Çeltiğin cinsi "Elbistan" veya "Berzani" dir. Verimi çok iyidir.

Yukarıda sayılan mahsullerden başka kaza daha yirmi çeşit kadar ekim yapılırsa da ihtiyaca cevap veremeyecek kadar az miktardadır.

Sebzecilik :

Andırında ticari gaye ile sebzecilik yapılmamaktadır. Her aile kendine yetecek kadar eker. Yalnız ticari maksatla Keşiş suyu civarında her türlü yaz ve kış sebzeleri yetiştirilmektedir. Fakat buda İlçenin ihtiyacını karşılamaktan çok uzaktır. Halkın sebze ihtiyacı dışarıdan temin edilir. En çok ekilen sebzeler kabak, domates, biber, salatalık, yeşil fasulye ve patatestir. Yerli halk yeşil fasulye, içi temizlenmiş kabağı kurutarak kış için hazırlık yaparlar.

Meyvecilik :

Meyvecilik henüz gelişme devresindedir. 1958 yılına kadar bu hususta hiçbir faaliyet kaydedilmemiştir. Fakat son 5 yıl içinde meyve fidanı ekimi hızlanmıştır. Halk bunun iyi bir gelir kaynağı olacağına inanmıştır. Kaza iklim bakımından hemen her türlü meyvenin yetişmesine müsait gibi görünür ise de tatbikatta böyle olmadığı anlaşılmıştır. Mesela Aşağı Andırın da yalnız turunçgiller yetişmektedir. Diğer Akdeniz meyveleri için burası pek müsait değildir. Çünkü ilkbahar ve kış mevsimlerinde hava ekseriya sislidir. Bahar aylarında yağışın bir kısmı dolu şeklinde düşmektedir. Meyvecilik yayla bölümünde daha rağbet görmektedir. Bilhassa elma ve armut fidanları dikimi ileri haldedir. Geben, Çığşar, Kaleboynu, Kavlaktepe, Akifiye ve Çokak

köylerinde çok fidan dikilmiş ve halende bu faaliyete devam edilmektedir. Şimdiye kadar kazanın meyve ihtiyacını dışarıdan temin ediliyordu.

Kazada bağcılık gelişmemiştir. İki – üç köyde üzüm bağı varsa da ilçe için önemli sayılmaz. Çünkü halkın üzümlerin bir kısmı Maraş'ın diğer kaza veya köylerinden temin edilmektedir.

1958 yılında elde edilen mahsul ve ekildikleri sahalara:

Mahsullerin Cinsi	Ekili Saha	Elde Edilen Miktar
Buğday	3000 Hektar	6000 Ton
Arpa	800 Hektar	1800 Ton
Çavdar	1000 Hektar	1800 Ton
Yulaf	300 Hektar	660 Ton
Mısır	1000 Hektar	2000 Ton
Pirinç	69,3 Hektar	1185,2 Ton
Nohut	2000 Hektar	4000 Ton
Fasulye	40 Hektar	40 Ton
Patates	25 Hektar	365 Ton
Pamuk	1250 Hektar	1250 Ton
Susam	400 Hektar	800 Ton

b) Mülkiyet Durumu:

Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi Andırında da tarlalar babadan evlada intikal ettiğinden şekil itibariyle küçük parçalara ayrılmaktadır. Böyle bölünme neticesinde bilhassa dağlık mınıtkada tarlaların alanları çok küçülmektedir. Bu yüzden aile içinde ihtilafli meseleler ortaya çıkmaktadır.

Kazada ortaklık şekilleri de mevcuttur. Bu usul eskiden beri devam etmektedir. Fakat son senelerde ortak olma zihniyeti nisbeten zayıflamıştır. Çünkü ziraatta kullanılan alet ve motorların sayısı artmıştır. Her çiftçi istediği zamanda tarlasını kolayca sürmek ve mahsulünü tarladan kaldırmak imkanını bulmuştur. Bugün, ancak kasabada oturan büyük arazi sahipleri kendilerine bir ortak seçmektedirler. Zira tarlayı sık sık kontrol edemezler. Ortak alınan şahıslar tarlanın bir nevi bekçisidir. Tarlanın iyi sürülüp sürülmediği, mahsulün himayesi, zamanında harman edilmesi ve bunlara benzer diğer bütün işler ortağın selahiyeti dahilindedir. Mahsulün mal sahibi ile ortak arasında pay edilme şekli, onların daha evvel kabul ettikleri anlaşmaya göre tayin edilir. Bu ortaklık usulü daha ziyade Aşağı Andırında görülür. Yayla mınıtkasında ise, hiç yok denecek kadar az rastlanan hadisedir. Çünkü elde edilen mahsul ancak bir ailenin ihtiyacını karşılayacak durumda veyahut onlara bile kafi gelemeyecek kadar azdır.

c) Çeşitli Ekilişler :

Kazada hakim olan ziraat şekli ekstansiftir. Andırın dahilinde tarım topraklarının büyüklüğü 38280 hektar olup, bunun 8000 hektarı sulanmaktadır. Sulamalı ziraat usulü daha ziyade kültür bitkilerine tatbik edilmektedir. Son üç dört senedir pamuk ve susam gibi kültür nebatlarının dörtte üçü sulanarak yetiştirilmiştir. Sulamanın önemi yakın zamanda anlaşılmiş olduğu için, bu hususta muntazam bir sistem inkişaf halindedir.

Evvelki senelerde çeltik sulamak için Andırın suyu üzerine, iktisadi önemi çok fazla olan 10 kadar ark açılmış. Bunlar devlete ait olmayıp şahısların mülkiyetindedir. Çeltik ekimi dolayısıyla kısmen de olsa sulu bir ziraat usulü baltalanmaktadır.

Kazada nadas usulü daha ziyade çeltik ekilen araziye tatbik edilir. Çeltik ekilen arazi kara nadasa bırakılmadan ikinci defa işlenmez. Aşağı Andırında bir araziye her sene başka mahsul ekilmektedir. Mesela buğdayın yerine pamuk ekilirse daha çok mahsul alınmakta yayla mıntıkasında verimli araziler için her sene değişik ekim yapılır. Verimsiz arazi ise bir sene boş bırakılmaktadır.

Yukarı Andırın bölümünde de sulama usulü mevcuttur. Bilhassa mısır tarlaları ve nadasa bırakılan araziler sulanmaktadır. Fakat henüz toprak bakımı zihniyeti gelişmemiştir. Ziraat teşkilatının ikazına rağmen toprak ihmal edilmektedir. Tarlayı gübreleme ihtiyacı üç, dört senedir hissedilmiştir. Fakat tatbik sahasına henüz geçilmemiştir.

Yukarı Andırın bölümünde ise, hayvan pulluğu, karasaban, orak gibi aletler kullanılmakta. Öküz ve mandaların da gücünden istifade edilmektedir.

3) Hayvancılık :

Kaza arazisinde 4/3 ormanlık ve dağlık olduğundan hayvanların yaylımları için mera azlığı dolayısı ile daha ziyade kıl keçisi yetiştirmeye müsaittir. Hayvancılık bakımından Andırın vasatın üstünde sayılır.

İlçe dahilinde mevcut hayvan sayısı şöyledir.

Koyun	15922 Baş
Kıl keçisi	63675 Baş
Sığır	25500 Baş
Manda	2108 Baş
At	3011 Baş
Katır	127 Baş
Merkep	259 Baş
Deve	49 Baş

Andırında ehemmiyetli miktarda kıl keçisi yetiştirilmektedir. Etinden, sütünden, deri ve kılından çok istifade edilmektedir. Fakat ormana en çok zararı dokunan hayvanlar da bunlardır. Bir taraftan keçiler, diğer taraftan çobanları ormanı aşırı derecede tahrip etmektedirler. 1960 senesinde hükümetin aldığı bir kararla keçilerin ormana girmesi hatta keçi beslemek yasak edilmişti. Bütün bunlara rağmen keçinin neslini tüketmek mümkün olmamıştır.

Koyun arazi dağlık olduğundan fazla beslenememektedir. İstihsal ettiği her türlü hayvani gıdası ve yünü mahallinde sarf edilmektedir. İneğin daha ziyade sütünden istifade ederler. Sütten elde edilen yağ ve peynir kaza içinde sarf edildikten sonra arta kalanı civar il ve ilçelere sevk edilmektedir. Mandaların miktarı azdır. Çünkü bakımı zor ve onların barınabileceği büyükçe akarsu veya bataklıklar yoktur.

Tek tırnaklı hayvanlardan bilhassa at, fazla miktarda Aşağı Andırında yetiştirilmektedir. Burası hem düz hem de sıcak bir iklime sahiptir. At sıcak iklime karşı tahammüllü olduğundan ve çiftçilerin işine çok yardımı olduğundan bu bölümde fazla rağbet görmektedir. Arazisi az ve fakir olan aileler atın gücünden istifade ederek ziraatını yaparlar.

Deveye gelince; eskiden kazanın yolları olmadığı için bütün nakliyat deve ile yapılmış. Şimdi münakale durumu iyi olduğundan deve, artık beslenmez olmuştur.

Katır sarp kayalıklar arasında oturan ailelerin ihtiyacını daha iyi temin ettiğinden ancak bu tip yerlerde ikamet edenler tarafından yetiştirilmektedir. Bu sebeple sayıları da azdır.

Yukarıda görüldüğü gibi, merkebin sayısı çok azdır. Bu da daha ziyade köylerde yetiştirilmektedir. Andırın hudutları dahilinde çeşitli yabancı hayvanlar bulunmaktadır. Bunların başında yabani domuz gelir. Hemen hemen kasabanın her köyünde mevcuttur. Beyaz ayı, kurt, çakal, tilki, karaca, tavşan, porsuk ve sincap muhtelif yerlerde rastlanılan hayvanlardır. Bunların hiçbirisi ekonomik kıymete haiz değildir. Halkın avlamış olduğu bu vahşi hayvanlardan hiçbir suretle istifade edilmez. Ancak halk kendine zarar vermesini önlemek için bu hayvanları avlarlar.

Kazada, hayvan ıslah işleri ve hastalıkları ile meşgul olan bir veteriner memurluğu vardır. Sığır neslini ıslah için Akifiye köyü ile Çokakta bir adet ırk boğa mevcut olup, diğer köyler de bundan istifadeye çalışmaktadırlar.

At neslini ıslah etmek için Maraş aygır deposundan saf kan arap atı merkep getirtirilir.

Salgın hayvan hastalıklarından, Şarbon, keleş, uyuz ve hayvan sıtması mevcuttur. Bu hastalıklardan korunmak için her yıl aşı yapılmaktadır.

Andırın'da kümes hayvanları da bol miktarda yetiştirilmektedir. En çok tavuk ve hindi beslenir. Bunların etinden ve yumurtalarından bol bol istifade edilmektedir.

1960 sayımına göre hayvani ürünlerin miktarı:

Süt	:	4608
Küçük baş hayvan derisi	:	12000 Adet
Büyük baş hayvan derisi	:	500 Adet
Yün	:	4000 Kg.
Kıl	:	18000 Kg
Yumurta	:	3.000.500 adet
Mum	:	420 Kg.

Andırın Köylerinde Büyük ve Küçük Baş Hayvan Adedi (1960)

<u>Köyün Adı:</u>	<u>Büyük Baş</u>	<u>Küçük Baş</u>	<u>Köyün Adı:</u>	<u>Büyük Baş</u>	<u>Küçük Baş</u>
Akçakoyunlu	400	345	Kıyıkçı	963	336
Araplar	756	1750	Kesim	643	2180
Anacık	415	900	Köleli	341	875
Alınoluk	210	840	Kızık	514	666
Arıklar	300	960	Kuzgun	314	459
Babikli	520	970	Kumarlı	322	715
Balk	340	1211	Kürtler	1025	1218
Bostanlı	225	975	Orçan	270	943
Boztopraklı	1560	1655	Sisne	475	769
Boğazören	265	1270	Sumaklı	764	968
Bunduk	210	600	Takvalar	514	1400
Camızlık	320	810	Tokmaklı	322	318
Çiçekli	2140	4160	Torlar	432	1081
Çuhadarlı	211	650	Torun	246	1053
Darovası	450	1015	Buynuyukunlu	140	445
Mitel	216	610	Çokak	685	446
Efrazlı	350	1600	Çığsar	140	000
Geben	2500	1950	Akifiye	342	210
Gökahmetli	2400	1250	Canbaz	817	2100
Hacıveliuşağı	160	940	Künbetir	390	316
Kabağağaç	710	960	Rifatiye	431	1460
Kabaklar	200	450	Bekdeşli	120	59
Karapınar	330	564	Gökçeli	218	500
Kargaçayırı	342	994			

4) Ormandan edinilen istifade:

Andırın dağlık ve ormanlık arazi üzerinde kurulmuş olduğundan halkın büyük bir kısmı geçimini hayvancılık ve ormandan sağlamaktadır.Kazanın 128000 hektardan ibaret olan sahasının 35330 hektarı ormansız, 92670 hektarı ise ormanlıktır.Senede ortalama olarak çam, meşe, göknar, sedir ve gürgen ağaçlarından 15000 m3 kullanılacak odun, 8000 ton da muhtelif cins yakacak odun istihsal edilmektedir.Başka istihsalı yoktur. Ormandan temin edilen tomruklar civar vilayetlere götürülerek satılmaktadır.Andırın da kış mevsiminde, sobada yakacak olarak bol miktarda odun kullanılmaktadır. Halk odunu gayet ucuza temin etmektedir.Ormanın en büyük faydası, köylüye iş sağlaması bakımındandır.Bilhassa yaz aylarında , boş oturan köylüler ile kamyon sahipleri nisbeten bol para kazanmak imkanını bulmaktadırlar. Böylece yaz aylarında, çalışmak isteyen her köylü iş bulabilmektedir.Daha evvelde açıklandığı gibi, belediye gelirinin hemen hemen yarısı ormandan temin edilmektedir.

1961 senesinde istihsal edilen sanayi ve yakacak odun miktarı:

Çamdan elde edilen sanayi odunu :	15.000 m3
Göknardan elde edilen sanayi odunu:	500 m3
Katrardan eldi edilen sanayi odunu:	300 m3
Kayın ağacından elde edilen sanayi odunu :	<u>300 m3</u>
	16.100 m3

Meşeden elde edilen yakacak odun miktarı : 27.887 m3

5) Ulaşım:

Bir yerin iktisadi, ticari ve sosyal alanlarda gelişmesi için muhakkak ki en mühim şart, muntazam bir yola sahip olmasıdır.Andırın, daha çok dağlık olduğundan yollarının bakımı kolay olmamaktadır. Kazada yalnız karayolu mevcuttur. İlçenin kara yollarının incelemek için 2 kısma ayırmak mümkündür.

- 1) - Şose
- 2) - Ham ve orman yolları

1) Şose:

Andırın'ın tek bir şosesi vardır.Bu yol Kadirli-Andırın arasında olup, 56 Km. uzunlukta, 5-6 m. Genişliğindedir.Yol ilk defa 1948 yılında Bayındırlık Bakanlığı tarafından yaptırılmış ve sonrada bakım ve tamiri karayollarına devrolunmuştur.Halen kara yollarının kontrolü altındadır.Şose bugün, kazanın en işlek yoludur.Kazanın sosyal, ticari ve ekonomik münasebetleri Kadirli ile dir.Dolayısıyla Ceyhan ve Adana ile de münasebet kurmaktadır.

1963 senesinin Şubat ayında fazla yağın yağmurdan sonra Şosenin Kadirli sınırı içinde kalan bir kısmında kayma hadisesi olmuştur.Trafik 15 gün aksadığından Andırın da hayat felce uğramıştır.Tetik için gelen jeologlar, kaymanın çok derinden olduğunu belirtmişler.Bu durumda yolun o kısmında, daha başka yerden geçirilmesi düşünölmüş olup, bunun neticesinde yolun 1-2 km. uzaması ihtimal dahilindedir.

2) Ham ve orman yolları:

Andırın, Maraş iline bağı bir kaza olmasına rağmen ilçenin Maraş kazası ile yol bakımından bir bağılılığı yoktur.Yaz aylarında cüz'i bir tamir yapılan ve "Kavaklı Yolu" ismi ile tanınan Andırın-Maraş yolu 63 km. uzunluğunda, 3-4 metre genişliğindedir.Ham olan bu yol kış mevsiminde ve yağışlı geçen yaz günlerinde kullanılmaz.Yoldan ancak pikap ve jeep geçebilmektedir.

Andırın-Göksun arasında ham yoldur.Uzunluğu 67 km. genişliği ise 3-4 metre kadardır.Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılmış olan bu yol 1960 yılından beri bakımsız kalmıştır.Geben köyünden itibaren Göksun'a kadar büyük vasıtaların geçemeyeceğı bir şekilde harap olmuştur.Ancak pikap ve jeepler Göksun'a kadar gidebilmektedir.Kış mevsiminde kapalıdır.Kar ile hiçbir zaman mücadele yapılmamaktadır.Kurak geçen yaz aylarında küçük vasıtalar seyrüsefer yapmak imkanını bulurlar.Bundan başka Andırın-Göksun arasında iki orman yolu mevcuttur.

Köylerin yoluna gelince; şoseye yakın yerde kurulmuş olan Haciveliuşağı, Tokmaklı, Kesim, Bekdeşli gibi... köyler yol sıkıntısı çekmemektedirler. Yine bu yola yakın olan Kıyıkçı, Araplar, Akçakoyunlu, Kızık, Anacık gibi ...köylerde biraz içerde kurulmuş olmakla beraber şosedan faydalanmak imkanına haizdirler.

Diğer köylerden Çiçekli, Boztopraklı, Kabağaç, Efazlı, Çamızlık, Boğazören, Bostanlı, Sumaklı, Köleli ve Kürtler(gökgedik) köyelerine orman yolu yapılmıştır.

Darovası, Çuhadarlı, Orçan ve arıklar köyleri 'Kavaklı" yolundan istifade ederler.

Andırın-Göksun yolu üzerinde kurulmuş olan Kargaçayırı, Sisne, Bunduk, Geben, Kümbetir, Akifiye, Canbaz, Rifatiye, Çokak ve Çığsar köyleri de yol bakımından iyi durumda sayılırlar.Bütün bu köylere orman yolu gider. Bunların dışında kalan diğer köyler ise ancak patika yola sahiptirler.

Bütün ham yollar hemen hemen orman işletmesi tarafından yapılmıştır.Stabilizesizdirler.Köy yollarının bir kısmı köylüler tarafından imece suretiyle yapılmıştır.Köy yolları umumiyetle iyi değildir.Kasabaya en yakın köy 5 Km., en uzak köy ise 20 km. mesafede olup, köy yollarının toplamı 400 km. kadardır.Orman yolu ise 236 km. dir.

Halen kaza dahilinde mevcut ulaştırma vasıtaları şunlardır:

Kamyon : 23 Adet (3 ü resmidir.)

Otobüs : 1 Adet

Jeep : 16 adet

Bisiklet : 2 adet

Motosiklet : 1 adet

6) Sanayi :

Andırın sanayi bakımından da fazla gelişme göstermemiştir.Sanayinin en önemli kolu keresteciliktir.Korulardan elde edilen odun kömürü kazanın ihtiyacını karşıladıktan sonra dışarıya da satılmaktadır.Pek mühim olmamakla beraber tuğla fırınları da mevcuttur.Ancak Andırın halkının ihtiyacını giderebilmektedir.Küçük el sanatlarının bilhassa dokumacılık, bazı köylerde ailelerin gelir kaynağını teşkil eder.Yünden, bezden veya pamuktan muhtelif boyda ve muhtelif kalitede kilim dokunur.Köylülerin bir kısmı dokudukları kumaşları ve abaları giyerler.Dokumada ekseriya kadınlar çalışır. Çığsar köyü civarında krom madeni bulunmuş ise de arazi ve yol durumu müsait olmadığından bir türlü işletmeye açılmamıştır.

Kazada gıda sanayide yok denecek kadar az gelişmiştir.Bu hususta sadece su değirmenlerinden bahsetmek mümkündür.Halk bulgur, un gibi erzakını bu değirmenlerde

öğütür.Kasaba halkının umumiyetle yerlisi ve bütün köylerin sakinleri ekmeklerini evlerinde yaparlar.Mamafih bazı köylerde fırında vardır.

Son senelerde Ziraat Bakanlığı Akifiyede 4K teşkilatı kurmuştur. Gayesi köy çocuklarını ev işleri, el işleri, tavukçuluk, sebzeçilik ve meyvecilik alanlarında yetiştirmektedir. Bu teşkilat rağbet görmüş ve muvaffak olacağı tahmin edilmektedir.

Halen ilçe sınırları dahilinde satışa arz edilen ev ve el sanatları:

İplik eğirme	:	175 evde
Dokuma	:	367 evde
Örme, nakış ve oya	:	2362 evde
Halı ve kilim	:	15 evde
Marangozluk	:	152 adet
Sepet örmeciliği	:	27adet
Değirmen taşı	:	12 adet
Demircilik	:	45 adet
Dikimcilik	:	132 adet
Ayakkabıcılık	:	53 adet
Saraçlık	:	2 adet

7) Ticaret :

Ticaret hayatı hiç yok denecek kadar sönüktür.Çünkü elde edilen ürünlerin mühim bir kısmı kaza içinde sarfedilir.Kerestecilik ticaret hayatını bir parça canlandırmaktadır.Orman işletme Müdürlüğü'nden bildirildiğine göre 1957-1958 yıllarında yapılan orman kesiminde Andırın keresteleri kalite bakımından dördüncü sınıfa dahil edilmiştir.Hayvan mahsullerinden ve tarım ürünlerinden pek azı satılır. Gıda maddelerinin bir kısmı ile diğer bütün ihtiyaçlar dışardan temin edilmektedir. Maraşın kazası olmasına rağmen ticaretini en çok Adana, Ceyhan ve Kadirli ile yapmaktadır.Ticaret hayatının canlandırılması için esaslı bir teşebbüs bulunulmamıştır.

-NETİCE-

Antitorosların Güney cephesinde kurulmuş olan Andırın'ın Fiziki, Beşeri ve İktisadi durumu mümkün olduğu kadar yukarıda aydınlatılmıştır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Maraş iline bağlı olan bu kaza, ilmi tetkiklere pek sahne olmamıştır. Ancak iyi bir şekilde, arkeolojik araştırmalar ve orman hakkında tetkikler yapılmıştır. Zengin ormana sahip olan bu ilçenin gelişmesi ancak ve ancak orman sayesinde olabilir. Son beş-altı sene içinde ehemmiyet kazanan meyve fidanı dikimi de iyi bir istikbal vaat etmektedir. Ardıç, Gökmar ve sedir ağaçları ormanı ile kaplı olan dağlar arasındaki yaylalar ile mesire yerleri civar ve ilçe halkının rağbetini kazanmış ve bu ilginin bundan sonraki senelerde daha çok artacağı tahmin edilebilir.